

ZBIGNIEW M. KLEPACKI: *Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa 1978, 458 ss.

Rewolucyjny postęp techniki po II wojnie światowej zdynamizował rozwój stosunków międzynarodowych i to we wszystkich ich płaszczyznach, zwłaszcza gospodarczej, politycznej i kulturalnej. Zjawisko to zrodziło z kolei zrozumiałą tendencję do krystalizowania się tych procesów w ramach instytucjonalnych, prowadząc w konsekwencji do szybkiego wzrostu ilościowego organizacji międzynarodowych. Ten stały wzrost czynnika organizacyjnego w kształtowaniu stosunków międzynarodowych budzi naturalne zapotrzebowanie na informację o zachodzących procesach, określone zarówno względami poznawczymi, jak i dydaktycznymi czy pragmatycznopolitycznymi. Jak dotychczas, preferuje się opracowania o charakterze podręcznikowo-encyklopedycznym, co potwierdza istnienie szerokich i różnorodnych potrzeb informacyjnych w tym zakresie. Z tego też powodu podkreślić należy użyteczność książki Z. M. Klepackiego, która ten właśnie typ pracy prezentuje. Jest to książka merytorycznie wnikliwa, napisana w sposób bardzo przejrzysty, posiada wyraźne oblicze polityczne, wyważone sformułowania i sądy. Dotyczy ona wprawdzie stosunkowo nielicznej grupy międzynarodowych organizacji, mianowicie rozwiniętych państw kapitalistycznych, ale nie sposób już dziś ująć w jednej publikacji wszystkich organizacji międzynarodowych bez szkody dla treści takiego opracowania. Poza tym za taką selekcją przemawia znaczenie i rola państw członkowskich tych organizacji wynikająca z ich potencjału gospodarczego, militarnego i politycznego.

Inną, godną podkreślenia zaletą pracy Klepackiego jest przyjęta przez autora metoda przedstawiania działalności omawianych organizacji. Autor oparł się tu na logicznie zwartym i wyczerpującym systemie analizy badanych organizacji, na który składa się kompleks podejmowanych problemów, obejmujący kolejno genezę, cele i zadania poszczególnych organizacji, zasady ich funkcjonowania, członkostwo, procedurę głosowania i powstawania uchwał, a w końcu charakterystykę dotychczasowej działalności wraz z zarysowaniem przyszłych tendencji rozwojowych. W sumie daje to całościowy obraz omawianej instytucji, który wyraźnie odróżnia je od tradycyjnych „sojuszy” międzynarodowych w przeszłości — o znacznie uboższej treści współpracy i znacznie węższym zakresie działania. Metoda ta uwypukla też ewolucję, jaką przeszły organizacje międzynarodowe w minionych latach.

Należy wreszcie podkreślić zaangażowanie ideowo-polityczne autora, czemu daje on motywowany wyraz zwłaszcza we wstępie do swej pracy. Mniej to jest już widoczne w dalszych partiach pracy, choć czasem można by silniej ten problem wyeksponować.

Książka składa się z trzech części, odpowiednio do merytorycznych kompetencji omawianych organizacji. Najpierw więc zawiera charakterystyki organizacji o kompetencjach ogólnych i gospodarczych, następnie organizacji militarnych oraz organizacji o charakterze technicznym. Wśród dziesięciu organizacji omawianych w grupie pierwszej, a więc o kompetencjach ogólnych i gospodarczych, tylko jedna organizacja terytorialnie wykracza poza obszar Europy zachodniej, rozciągając się — przez uczestnictwo w niej USA i Kanady — także na Amerykę Północną (OECD). Druga znajduje się całkowicie poza Europą — Komisja Południowego Pacyfiku. Osiem natomiast organizacji zlokalizowanych w Europie zachodniej, co pośrednio świadczy o gospodarczej randze tego obszaru w kapitalistycznym systemie powiązań międzynarodowych. W grupie tej w kolejności zaprezentowane zostały następujące organizacje: OECD, Rada Europy, Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Europejska Wspólnota

Gospodarcza, Euratom, EFTA, Unia Ekonomiczna Beneluksu, Rada Nordycka, Nordycka Rada Ministrów oraz wspomniana już Komisja Południowego Pacyfiku. Jak z tego przeglądu widać, większość z tych organizacji w sposób bezpośredni lub pośredni wiąże się z procesami integracji gospodarczej Europy zachodniej, co uzasadnia zainteresowanie nimi także od tej strony. W przeglądzie tym zabrakło niektórych, ważnych i znanych, organizacji międzynarodowych działających w Europie, zwłaszcza takich wyspecjalizowanych agend ONZ, jak np. Komisja Gospodarcza ONZ dla Europy. Wprawdzie obejmuje ona nie tylko kraje kapitalistyczne, nie mniej — jak sądzimy — warto byłoby zamieścić charakterystykę jej działalności w omawianej książce.

Kilka uwag nasuwa się jeszcze w związku ze wspomnianym już sposobem reprezentowania przez autora poszczególnych organizacji, tzn. przy pomocy odpowiedniego zestawu składników, charakteryzujących działalność tych organizacji. Jak każda metoda, tak i ta ma swoje zalety i wady. Najważniejsze, by pierwsze jednoznacznie dominowały nad drugimi. A tak jest bez wątpienia w pracy Z. M. Klepackiego. Przy zastosowaniu innej metody praca nie miałaby encyklopedycznego charakteru, nie stałaby się syntetycznym kompendium wiedzy. A w takim właśnie ujęciu praca Z. M. Klepackiego zyskuje wysoki stopień użyteczności. Z drugiej jednak strony metoda ta osłabia możliwość ukazania rozwoju tych organizacji od strony dynamicznej. Chodzi tu zwłaszcza o wpływy uwarunkowań zewnętrznych tak na formy, jak i racje istnienia tych organizacji. Wszystkie one są bowiem swoistą formą wyrażającą próby dostosowywania się do zmian warunków rozwojowych. Zmiana tych warunków może legitymację egzystencji tych organizacji wzmacniać względnie osłabiać. A to jest znów istotnym elementem dla formułowania perspektyw rozwojowych tych organizacji. Ewidentny przykład takiego wpływu zmian rozwojowych na racje istnienia w sensie negatywnym stwarzać może Europejska Wspólnota Węgla i Stali. Obniżanie się tej legitymacji było spowodowane spadkiem roli węgla i stali we współczesnym rozwoju gospodarczym, jako rezultat substytucyjnego wzrostu innych surowców energetycznych, zwłaszcza ropy, z jednej strony, oraz różnych surowców chemicznych — z drugiej strony. Niemalą rolę w tym procesie odegrały głębokie przemiany w technice transportowej, zwłaszcza obniżka kosztów transportu morskiego, co przełamało tradycyjne prawidłowości lokalizacji ośrodków przemysłu węgla i stali, przemieszczając je w kierunku regionów nadmorskich. Natomiast Europejska Wspólnota Gospodarcza może być przykładem wzmacniania przez warunki zewnętrzne potrzeby jej egzystencji. Dynamiczny rozwój sił wytwórczych bowiem, pociągający za sobą międzynarodowy podział pracy i coraz wyższe wymogi jego organizowania i koordynowania, coraz bardziej umacnia rolę EWG w rozwoju gospodarczym poszczególnych jej członków. Niedostatki wynikające z pomijania tych dynamicznych aspektów są zwłaszcza widoczne w pracy przy omawianiu stanu i perspektyw rozwojowych poszczególnych organizacji. Zbyt statyczna podstawa do formułowania ocen powoduje, że mają one często zbyt ogólnikowy lub zbyt arbitralny charakter. Omawiając np. perspektywy rozwojowe EWG pominięte zostały procesy i tendencje do rozszerzenia Wspólnego Rynku o nowych członków, co przecież wywraże istotny wpływ na charakter i perspektywy rozwojowe tej integracyjnej organizacji.

Powyższych uwag nie można traktować jako postulatów zgłaszanych pod adresem autora, lecz raczej jako refleksje związane z przyjęciem pewnych rozwiązań metodologicznych. Uwzględnienie tych uwag zmieniłoby zresztą charakter pracy i to kosztem także wspomnianych jej zalet. Są to więc uwagi kierowane bardziej do czytelnika, które mają przypomnieć, że żadna forma prezentacji tego rodzaju informacji



nie jest formą całościową i dla uzyskania pełnego obrazu konieczne są dalsze studia różnorodnych, zwłaszcza metodologicznych, opracowań.

Druga część pracy — jak już wspomniano — dotyczy międzynarodowych organizacji militarnych w rozwiniętych państwach kapitalistycznych. Zawiera ona omówienie sześciu następujących organizacji: Organizacja Paktu Północnego Atlantyku (NATO), Unia Zachodnioeuropejska, Organizacja Paktu Azji Południowo-Wschodniej, Pakt Bezpieczeństwa Pacyfiku, Organizacja Paktu Centralnego oraz Rada Azji i Pacyfiku. Jak już z samego wyliczenia widać w tym typie organizacji międzynarodowych rozrzut terytorialny jest już bardzo szeroki, a za organizację „europejską” można już tylko uważać Unię Zachodnioeuropejską. Jest to z pewnością wyraz globalnej strategii militarnej Zachodu.

W trzeciej części pracy scharakteryzowano kilkanaście organizacji o charakterze technicznym: łącznościowe i transportowe, naukowo-badawcze oraz prawne i społeczne.

Bogactwo materiału, jasny i komunikatywny sposób jego selekcjonowania i prezentowania może w pełni usatysfakcjonować czytelnika. W sumie jest to cenna publikacja, wychodząca naprzeciw zapotrzebowaniu społecznemu. Sam autor dowiódł raz jeszcze, że panuje nad niełatwą sztuką metodologicznego selekcjonowania i łączenia faktograficznych informacji z umiejętnością ich wnikliwego i analitycznego komentowania.

Zdzisław Nowak

*Gosudarstwienno-monopolistycznej kapitalizm. Obszczije czerty i osobienosti.* Praca zbiorowa. Izdatielstwo Politiczeskoj Litieratury. Moskwa 1975, 585 ss.

Jest to dzieło zespołu pięćdziesięciu ekonomistów wyższych uczelni ZSRR, Bułgarii, Węgier, NRD i Polski<sup>1</sup> pod redakcją ogólną M. S. Dragilewa z Uniwersytetu Moskiewskiego. O wysokich walorach tej pracy decydują zawarte w niej rozważania ogólnoteoretyczne, bogactwo materiału i różnorodność tematyki omawianej przez wybitnych specjalistów poszczególnych dziedzin, jak również aktualność podjętych zagadnień.

Praca składa się z dwunastu rozdziałów. Pierwszy przedstawia prawidłowości rozwoju współczesnego kapitalizmu państwowo-monopolistycznego. U podstaw rozwoju państwowo-monopolistycznych stosunków tkwią wewnętrzne antagonizmy kapitalistycznego sposobu produkcji, a ich głównym powodem jest wyjście współczesnych sił wytwórczych poza ramy kapitalistycznych stosunków produkcji. Radykalne rozwiązanie tej sprzeczności jest możliwe — zdaniem autora — drogą rewolucyjnego przejścia od kapitalizmu do socjalizmu, który otwiera nieograniczoną możliwość rozwoju sił wytwórczych. Po drugiej wojnie światowej na rozwój stosunków państwowo-monopolistycznych wpłynęły następujące czynniki: konieczność wykorzy-

<sup>1</sup> Z autorów polskich w opracowaniu udział brali: E. Grabowski, E. Dobraczyński, R. Kudłński, E. Lewandowski, M. Pohrille, I. Rutkowska, J. Rutkowski.